

DIN FRĂMÎNTĂRILE ȚĂRĂNIMII BUZOIENE
ÎN VREMEA DIVANULUI AD-HOC (1857)

SANDU TUDOR

Țărănimea buzoiană fusese prinsă în aceeași febră a căutării dreptății sociale, care încălzea întreaga țărănime din districtele noastre românești, cu mult înainte de 1857.

Posed în original cele două variante ale jalbei lui Costache Moglan, deputatul țăranilor din fostul district Buzău în Divanul ad-hoc (1857), adreseate caimacamului, jalbă care sintetizează păsurile plugărimii buzoiene, și care nu puteau fi prezentate mai bine de altcineva decât de Costache Moglan, care trăia aceste năpăstuiuri alături de clăcașii din Grabicina-Buzău, ca dascăl de copii și de biserică din 1838, la această moșie, metoh al mănăstirii Poeana-Mărului din Rîmnicul-Sărat¹.

Iată cele două variante ale jalbei, transcrise în grafia lui Costache Moglan :

„Prea înălțate Doamne,

Sînt lăcuiitor în satul Grabicina, proprietatea sf. schit Poeana-Mărului. „Cei mai mulți”² lăcuiitori din acest sat m-au însărcinat ca să plîng înălțimei voastre jalnica stare în care ne-au adus arendașul acei moșii, în cești din urmă cinci ani, prin unire cu Părintele starețu și cu administrația locului, ce din nenorocire a fost în mîinile clucerului Iarca și a cumnatu-său ce era suptcîrmuitor.

Prea înălțate Doamne, cînd au venit comisia catagraficească, ne-au spus hotărît și în fața starețului mînăstirii, că această moșie nu poate să aibă osebite învoeli decît acelea obștite de Guvern, pentru moșiile mînăstirești; la timpul convenit ne-au și venit condițiile în sat și pã cînd intrasem în lucrare după dînsele, ne-am pomenit că se eau [iau] din cancelaria satului, cu poruncã de-a dreptul din partea P. Starețu și îndată ne supune la dări, după niște condiții ce au depus sf. sa. Am reclamat, măria ta, îndată la

¹ Sandu Tudor, *Costache Moglan — Un vrednic dascăl necunoscut*, în „Vlăstarul” an. XV nr. 1—2, Buzău 1938, p. 40—42; Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învățămîntului public la Buzău*, în „Studii și articole de istorie” vol. II București 1957, p. 403—436 și Ion Moldoveanu, *Aspecte din epoca Unirii la Buzău*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960, p. 495—596.

² Întîi scrisese: „cei o sută șazeci” cf. originalul.

onorabila sunt administrație și administrație, dar din nenorocire, nu numai n-am căpătat nimic, dar prin bătăi și siluiri ne-au înpînat la alte dări și mai grele, după voința arendașului, supt titlu de noi învoeli între unii din lăcători și arendaș.

Aceste dări, prea înălțate Doamne, s-a ezechutat cu toată asprimea, încît astăzi în sat, între o sută șazeci de lăcători cei mai mulți se află scăpătați în sărăcie și datori³ — rugăciunea ce fac în numele sâtenilor este ca Măria voastră să vă milostiviți a considera și aciastă proprietate în rîndul proprietăților mînăstirești, ca să plătim drepturile proprietaricești după condițiile mînăstirești, aceea ce au înțeles și chiar comisia catagraficească, ne adevărind nici o învoală sau condiții — și pã baza acestora, măria voastră, să vă milostiviți a rîndui un într-adins cercetător și socotindu-ne pã cîte cinci ani, să ne facă despăgubirea de la ceea ce ne-au luat mai mult pînã la ceea ce trebuia să ne ea [ia] după condițiile mînăstirești, căci numai așa Prea înălțate Doamne, poate ajunge și acest sat să se bucure de dreptatea ce domnește în zilele mării tale și nu mă sfîesc a zice că aceasta este cea întai jalbă ce am dat pentru această năpăstuire, de cînd mării voastră v-ați urcat pã tronul țării.

Al înălțimei voastre

prea plecat."

Varianta a doua :

„Prea înă(1)țate Doamne !

Lăcătorii unui întreg județ m-au ales ca să arăt dorințele țării și la vreme pãsurile clasci noastre plugărești.

Partea întia a însărcinării mele mi-am indeplinit-o cu sfințenie, pã cît a stat în puțina Adunării întregi și în priceperea mea în parte, ca un om cu puține cunoștințe politice.

Partea a doa s-a hotărît, în unanimitate, a să lucra atuncea cînd vom fi siguri că avem pã cea dintiui.

Bunul simț cere că acia epocă să o adestăm în liniște, respectînd legile în ființă : Scopul dar al acestii reclamații este ca să rog cu umilință pã Măria Voastră a binevoi a pune la cale respectarea legilor pã unde să calcã arbitrar de oameni fără cuget ; și fiindcă această călcare s-a făcut la proprietatea în care Țăcuesc eu, fie-m' ertat a face o mică descriere de astă nelegiuită împrejurare.

Sînt locuitor în satu Grabicina județul Buzău proprietatea a Sf. Monastiri Poiana Mărului, sat de 160 locuitori.

La punerea în lucrare a legilor din anul 1852 comisia catagraficească a depus la canțelaria satului condițiile mînăstirești tipărite, urmînd a se escersa cu ceea ce ar avea prisoase conform articolului 140 din escpusa legiuire, în temeiul cărorã n-au mai adevărit alte învoeli.

Peste cîteva zile vedem că ni se ia aceste condiții din canțelaria satului și să depune alte manuscrise supt însemnate numai de starițul pomenitei monastiri la 15 iulie 1852, mai împovărătoare de cît cele mînăstirești puse de c. comisie.

Apoi chear acele condiții depuse de Starițu, pãrîndu-i-se D. Arendașu nu îndestul de jefuitoare, la anul 1854 aprilie în 23 Arendașul a depus altele mai împovărătoare supt a dumisale încălțurã, impuindu-o nu numai acelora ce să bucurau de prisoase, nici numai acelora carii aveau pãmîntul dat de legiuire, dar și chear acelora ce n-au altã le-găturã cu proprietatea de cît un singur lăcaș, fără a să bucura de dreapta măsurã măcar.

Mai toți lăcătorii din acea proprietate au reclamat în contra acestor nelegiuite condiții (dupã care alãtur aci copie) și în loc de îndestulare au avut biciul administrații pã spinare și cu acest chip arendașul ne suges sîngele în curs de patru ani.

Este drept aci să arăt Mării Voastre că actualul Administratoru al județului D-lui Marghilomanu și suptadministratorul de acum al Plaiului Slănicu, n-a luat parte la aceste sugrumări pentru cuvîntul că lăcătorii de la orînduirea D-lor încoace s-au ocupat mai cu seamã de grija politicã de cît de pãsurile loru, sperîndu că prin acest drum aru scãpa de sugrumări.

³ Intii scrisese : „nu se găsesc nici a 3-a parte cu cîte doi boi“ cf. originalul.

Acum însă văzînd că s-a procedat la organizarea obșteștii catagrafii și cu aciasta nu li să asigură un viitor mai uman și andamnizare a trecutului și a prezentului, viu cu toată umilința a ruga pã Măria Voastră să bine voiiți a însărcina un proprietar de ai județului cu frica lui Dumnezeu și cu știință de astă împrejurare ca împreună cu D-lui Administrator să vie în fața locului în mai sus pomenitu sat și după ce va observa cîți locuitori au avut prisoase să-i îndatoreze a despăgubi pã arendaș de acele prisoase conform condițiilor monăstirești — iar ce vo' fi luat mai mult arendașul peste condițiile moșiilor monăstirești, precum și or ce va fi luat de la cei ce n-au prisos și de la cei ce n-au nici legiuitul pămînt, să-l îndatoreze ca față cu D-nii cercetători să întoarcă în napoi locuitorilor, căci numai atunci vom crede că dreptatea nu este o himeră — Iar pentru viitor pã cît vor sta în ființă legile de astăzi să vă milostiviți Prea Înălțate Doamne să ne dați totu minăstirești condiții.

Diurna pã cît veți chibzui Măria Voastră și progoanele D-lor cercetători să privască în sarcina năpăstuitorului. Iar 160 familii nu vor înceta a binecuvînta numele Mării Voastre către care sînt și supusă slugă,

Costache Moglan
din satu Grabicina Plaiu Slănic J. Buzău.“

La cea de a doua variantă Costache Moglan adaugă următoarele documente asupra cărora face și adnotări spre adevierirea celor reclamate :

Anexa nr. 1

„Articole puse de proprietate
Condiții :

Potrivit articolului 140 din noile legiuri după toată stăruința ce am pus ne putînd face nici un fel de învoeli cu lăcitorii satului Grabicina proprietatea sfîntului schit Poeana Mărului. Asemănat ofesului Prea Înălțatului nostru Domn — de supt No. 770 — să depune aceste condiții pentru pogoanele de prisos arătură, **fineață** și izlaz în chipul următor :

1lea „Pentru fiecare pogon de izlaz prisos peste cele legiuite să dea cîte trei zile cu mîinile și cîte un puiu de găină — aceste zile să le muncească după legiuire — Iar neavînd trebuință de muncă apoi să vor plăti în bani cîte șaizeci parale zioa.

2lea „Pentru pogoanele de fineață prisos peste cele legiuite să dea cîte lei treizeci și doi de pogon și cîte o găină — Însă pã locuri șes și văi — iar pã locuri coastă să dea de fiecare pogon cîte lei douăzeci și doi și găina, iar pentru locuri pã la vîrf să dea de fiecare pogon cîte lei cincisprezece și găina. Însă cel ce va lua asemenea prisos va lua treptelnicește din vale și din vîrf și după coaste cu analogie și va plăti cum să vorbește mai sus.

3lea „Pentru fiecare pogon de arătură prisos preste cele legiuite să dea dijma legiuită și cîte lei optsprezece de fiecare pogon de prisos și cîte o găină. Avînd proprietatea niște asemenea prisoase care din lăcitorii săteni vor priimi dintr-însele vor plăti după cum să vorbește mai sus“.

1852 iulie 15

Iscălit proprietatea : Gelasie Arhimandrit“⁴

Anexa nr. 2

„Eu supt iscălitul arendaș moșii Grabicina proprietatea sfîntului schit Poeana Mărului — Să face cunoscut spre a fi știut că pentru toate datoriiile proprietății m-am învoit cu lăcitorii în chipul următor : ca fiecare lăcuiitor să-și cosească fnețile precum

⁴ Copia e scrisă tot de mîna lui Costache Moglan.

le-au cosit și pînă acum⁵ și dijma să o plătească cu bani care să va arăta numele fiecăruia și osebit de aciasta să îndatorează ca fiecare lăcuiitor fără osibire să facă cîte un transport pe tot anul la sfîntul schit Poeana Mărului⁶ adecă cel cu patru boi să ducă o chilă de bucate, cel cu doi boi o jumătate chilă și cei cu mîinile să munciască cîte trei zile la orice lucru și să le fie vitele slobode pã gol⁷ pînă la doăzeci de aprilie fără nici o plată⁸ pãzindu-le însă de stricăciunea semănăturilor. Și să-și ție fiecare lăcuiitor locurile de semănături precum le-au avut și pînă acum⁹ și din fiecare semănături sau roade fără osibire să dea dreapta dijma adecă din zece una și cîte un puui de găină de tot numele pã fiecare an. Cele 22 zile¹⁰ legiuite de fiecare familie să le dea în muncă și în bani după cerirea și trebuința mea și care muncă a pãmîntului să o facă întocmai după noile legiuri fiecare lăcuiitor fără osibire să-mi lucreze în folosul meu cîte o jumătate de porumb — sau cîte un pogon de grîu — adecă să-l are, să-l semene cu sãmînța mea și să-l grăpeze, să-l prășească de doă ori pe vară bine fără a să dea de vre o sminteală, să-l culeagă curățit de foi, să-l facă grămadă pã loc și să le plătesc aciastă muncă cîte lei cincisprezece adecă treizeci lei pogonu de grîu arat, semănat cu sãmînța mea, grăpat, secerat și făcutu jumătăți să le plătesc cîte lei șaisprezece, la treeratu bucatelor să îndatorează ei lăcuiitorii a le treera cu cai lor. Și să le plătesc zioa unui om cu un cal lei doi — parale zece, iar celui cu doi cai zioa lei trei, și la dregerea zăgastrurilor și iazurilor morilor din Slănic să meargă precum au mers și pînă acum cu boi și cu măinile precum va cere trebuința și orice altă muncă voiu mai avea să mi-o facă cu scădere din cele 22 zile legiuite precum și plata pogoanelor ce s-au vorbit mai sus. Iar prisosul izlazului¹¹ să-l pășuneze cu vitele lor precum l-au pășunat și pînă acum și să-l plătească cu bani pã fiecare an cîte lei doă mii cinci sute și la doăzeci — oi capre — să dea cîte o oca de lînă bună țigae, iar care nu va avea țigae să dea stogușe sau turcană și cîte o găină de toată familia fără osibire și cîte un mușchiu de rîmător care vor tăea și la o sută de oi un miel pã tot anul, însă la analogia lînii și mieilor să va preîncumpăra și oile ce va vâra în munte sau ori unde poate. Doăzeci și cinci de vite mari ale mele să se pășuneze în acest izlaz fără a pretinde ei vreun fel de plată precum și boi schitului sau ai miei cînd va veni în această moșie cu vreo trebuință. Iar rodul pădurii cînd să va face va rămînea pã seama mea. Baniș tocmeii izlazului precum și ai finului să să răspunză în trei cîșturi — adecă cel dintîiu la sfinții Apostoli, cel de al doilea la sînta Măriea mică, cel de al treilea la sfîntul Dimitrie, cunoscîndu-să acest legat în viitor pã curs de patru ani cu începere de acum leat 1854 aprilie 23 și pînă la 1858 aprilie 23. Făcîndu-să doă asemenea înscrisuri iscălite de noi și adevărite de sfat(ul) satului, lund (luînd) unul eu și acesta va rămînea în canțelăria satului“.

1854 aprilie 23

Iscălit. arendaș Nae Eftimiu“¹²

Prima variantă a jalbei, neîndoios e scrisă înainte de a participa la ședințele Divanului, după cuprinsul ei strict local: schimbarea de către stăreție a învoielilor de muncă în vigoare pentru moșiile mînăstiri-

⁵ „Aicea să va înțelege pã acele finețe ce să zice nu sînt altele, ci acelea date după legiuri în măsura fiecăruia, iar nu prisos“ (adnot. C. Moglan).

⁶ „Să se înțeleagă pentru acest transport că nu merge în folosul schitului, ci în folosul arendașului“ (idem).

⁷ „Acest gol să se înțeleagă că este locul unde-și au lăcuiitorii clăcași măsura după legiure de arătură și de fineată iar nu alt prisos“ (idem).

⁸ „Pînă la această vreme vitele mănîncă fîn la acest loc“ (idem).

⁹ „Să se înțeleagă că aceste locuri nu sînt alte prisoașe ci acele date în măsură după legiure“ (idem).

¹⁰ „La această vorbire despre zile tocmai cînd s-o cerceta socotelile fiecăruia om, atunci să va cunoaște cîte zile a lucrut pã vară“ (adnot. C. Moglan).

¹¹ „Aicea să se înțeleagă că izlazu n-o vroit D-l arendaș să ni-l aleagă după legiuri și prin urmare nu să știe cît prisos este, sau dacă este prisos sau nu“ (idem).

¹² Copia făcută tot de Costache Moglan.

rești, înlocuirea acestora cu condiții mai grele de către arendași și patronarea acestor năpăstuiți de către administratorul județului, clucerul Iarca și cumnatul său subcîrmuitor, cum și felul de executare a condițiilor de arendare deveniseră de nesuportat (bătăi, siluiri). Totul are caracter pur local.

În numele consătenilor cere ca moșia să fie socotită în rîndul proprietăților mănăstirești și să fie despăgubiți cei ce fuseseră năpăstuiți.

Jalba prezintă generalități și nu intră în amănunte ca cea din 1849 adresată *Departamentului trebilor din Năuntru*¹³, jalbă scrisă împotriva arendașilor Anton Eftimiu și Nicolae Furculescu din orașul Buzău, în care sînt arătate „9 năpăstuiți”¹⁴, obligații pe care arendașii le impunea țăranilor de cînd intraseră în arendașia moșiei Grabicina.

A doua variantă a jalbei ne înfățișează un alt Costache Moglan : o răspundere mare, o conștiință politică mai ridicată. Nu mai este trimisul unui sat, ci al unui județ; nu mai au întietate „pășurile”, „jafurile”, „clasei plugărești”, ci „dorințele țării”... și numai după împlinirea *dorințelor țării*,... „la vreme”... se vor împlini și „pășurile clasei plugărești”.

La împlinirea „dorințelor țării” a contribuit și el după puterea lui alături de toți membrii Divanului și deși „s-a hotărît în unanimitate” ca partea a doua „să o adestăm în liniște, respectînd legile în ființă” (împlinirea păsurilor clasei plugărești) totuși nelegiuirea din Grabicina îl obligă să ceară caimacamului cercetarea și sancționarea arendașilor, precum și despăgubirea clăcașilor.

Ce s-a petrecut în Divan, ca să-l determine pe Costache Moglan să ia o poziție atît de categorică ?

La 9 octombrie 1857 se votaseră „dorințele țării”, iar la 7 decembrie 1857 Costache Moglan, cu ceilalți deputați sătești, semnează o expunere energică a lui Tănase Constantin pe care o depun pe biroul Divanului și în care spun răsplat că... „au votat dorințele politicești fundamentale ale Țării și actul care le dezvoltă” și acum vin „plini de încredere ca reprezentanți credincioși și supuși ai alegătorilor și cetățeni țărani” să expună „în sînul acestei cinstite adunări, crudele noastre suferințe și neclintita și statornică (sic) noastră iubire pentru scumpa și nenorocita noastră patrie”. „Înăbușim durerea noastră adîncă pentru a nu lua în seamă acum decît suferințele Țării întregi”. „Tăcerea noastră nu e o dovadă că sîntem mulțumiți de starea noastră lăuntrică de acum...”¹⁵.

E un avertisment pe care trimișii țăranilor îl adresau conducerii, după ce Gheorghe Lupescu, deputatul sătenilor din Rîmnicul-Sărat, fusese combătut de I. C. Brătianu, care cerea țăranilor să jertfească păsurile lor particulare pentru ale țării.

¹³ Această jalbă fusese precedată de alta în 1848, către „Sfinția sa Îngrijitorul Sfintei Episcopii” din Buzău (cf. *Sandru Tudor, Ulăstarul*, an. XVII nr. 5/1939, p. 6—8).

¹⁴ Originalul se găsea în 1957 la pr. Gh. Teodor, *Joseni*, raion Buzău.

¹⁵ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VI partea a II-a, București, 1896, p. 382, cf. și *N. Adăniloie și Matei D. Ulad, Rolul maselor populare în fărîngerea Unirii Țărilor Române în „Studii”, nr. 1/1959, p. 91—92.*

Costache Moglan deși subscris protestul colectiv al deputaților țărani, al cărui cuprins se reflectă în această a doua variantă a jalbei lui, totuși jalba o susține nu în Divan, ci în ședințele paralele, unde aduce date noi de abuzuri, și unde se impune prin darul lui de vorbire¹⁶, cum și prin stilul atît de precis al expunerilor sale.

Spre documentare atașează jalbei condițiile mănăstirești, cele scrise, cum și condițiile arendașilor, pe care le adnotează, ca să evedențieze diferența între condiția scrisă și cea cerută în realitate de arendași.

Tot acum îl opune pe noul administrator de județ, Ion Marghiloman, fostului administrator, clucerul Iarca, apărător al proprietăților și al arendașilor și oprimator al clăcașilor. Ion Marghiloman, noul administrator al județului, om abil și cu vederi unioniste, sprijinea în ascuns mișcarea unionistă încă din vara lui 1856. Atît el cît și subadministratorul Plaiului Slănic nu luaseră parte la „sugrumări pentru cuvîntul că lăcuitorii de la orînduirea D-lor încoace s-au ocupat mai cu seamă de grija politică de cît de păsurile lor, sperîndu că prin acest drum aru scăpa de sugrumări“.

Acest pasaj prezintă un deosebit interes întrucît confirmă o serioasă preocupare politică a maselor, în înțelegerea vremii, cum și speranțele pe care le legau de aceste acțiuni progresiste.

Gh. Gh. Magheru îi scria tatălui său la Constantinopol, în martie 1857, între altele : „...Cît despre ceea ce se atinge (în) scrisorile tale despre patria noastră, noi toți lucrăm și avem mari speranțe în detriumf. Acum o să deschidem cluburi și aici ca și în celelalte districte...“.

„Cetim și desbatem mereu opinii cu bătrînii la un loc“¹⁷.

Deci se inițiasse o serioasă campanie de lămurire și la aceasta se referă Costache Moglan în prețioasa lui jalbă. Și el își pusese mari speranțe în lucrările Divanului ca și cei care l-au trimis.

Participînd la ședințele Divanului, el, trimisul țărănimii buzoiene, gustă o amară decepție : „năpăstuirile s-ar putea înlătura în posibile comisii catagraficești.“

Dar, numai atunci stăpînirea ar face ca „dreptatea să nu mai fie o himeră“ cînd ar impune respectarea legilor, sancționarea fărădelegilor și despăgubirea năpăstuiților prin o temeinică cercetare la fața locului.

După închiderea Divanurilor de către turci, la sfîrșitul anului 1857, pentru că prea multe speranțe se legaseră de ele și prea mult antrenau frămîntarea țărănească, sătenii rămîn mai departe sub biciul exploataților.

Costache Moglan e printre aceștia. Încă un argument că și-a susținut jalba în adunările paralele ale Divanului.

Clucerul Iarca, atacat în prima variantă a jalbei și alții, sînt printre prigonitorii lui Moglan, după închiderea Divanului.

¹⁶ Ion Moldoveanu, *op. cit.*, nr. 1 (nota) p. 503, 504.

¹⁷ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III — Corespondență politică (1855—1859) Edit. Acad. R.P.R. București, 1963, p. 205.

Trecuse Unirea, trecuse secularizarea, trecuse împrăștierea clăcașilor, dar Costache Moglan milita mai departe pentru apărarea clăcașilor, cărora li se dedicase în întregime. În februarie 1867 Ion Marghiloman, acum deputat, îi scria lui Moglan „că încă n-a putut face nimic împotriva asupririlor“ ce i le comunicase¹⁸, deci la 10 ani după închiderea Divanurilor!

Scrisoarea lui Ion Marghiloman am depus-o cu o serie de documente despre Costache Moglan, la Muzeul orașului Buzău în 1958.

Acum treizeci de ani, când căutam urmele acestui vrednic reprezentant al țăranilor din Buzău, numai țăranii vîrstnici îmi deschideau cărări de pătrundere spre viața lui Moglan, pe care ei îl plasaseră într-o nobilă aureolă de mit, ca pe unul care se identificase cu năzuința lor spre progres.

---

¹⁸ *Ulăstarul*, an. XVII, 5/1939, p. 9.